

5. BTC/USD (Биткоин) – актуальний курс криптовалюти на РБК. Онлайн графік. URL: <https://www.rbc.ru/crypto/currency/btcusd>.

6. Законопроект «Про віртуальні активи» від 08 вересня 2021 року № 3637. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3312023-rada-uhvalila-zakon-pro-legalizaciju-kriptovaluti.html>.

Вертяніков Володимир Олександрович,
здобувач ступеня доктора філософії кафедри
кримінального права Луганського
державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка

ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ В УКРАЇНСЬКОМУ Й АНГЛІЙСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У другій частині ст. 3 Основного Закону України зафіксовано низку важливих положень-орієнтирів щодо статусу людини в правовій державі: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Одним із елементів режиму відповідальності держави перед людиною є механізм захисту осіб (як приватних, так і службових) від протиправних дій представників органів державної влади, зокрема працівників правоохоронних органів. Одним із ключових аспектів тут є виключення можливостей штучного створення джерел доказів можливої протиправної діяльності осіб, а також точкове запровадження кримінальної відповідальності за провокацію підкупу.

Варто також додати: відповідно до вимог ч. 3 ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина або встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання таких доказів.

У резолютивній частині свого рішення від 20 жовтня 2011 р. № 1-31/2011 у справі за конституційним поданням СБУ щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції КСУ зазначив про те, що в аспекті конституційного подання щодо суб'єктів одержання доказів у кримінальній справі в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності положення першого речення частини третьої статті 62 Конституції, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, потрібно розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку,

встановленого законом. Ця інтерпретація національного суду конституційної юрисдикції деталізує згадані вище орієнтири Основного закону щодо допустимості меж оперативної діяльності правоохоронних органів, як гласної, так і негласної.

Відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Д. Аббасова вказує на недопустимість використання доказів, здобутих під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій, які мають ознаки провокації к.пр., посилаючись при цьому на морально-етичні аспекти кримінального провадження. Адже провокація, зауважує авторка: 1) порушує основоположні права людини (зокрема, на повагу до її гідності, свободи та особистої недоторканності) і, як наслідок, підриває авторитет України на міжнародній арені як демократичної правової держави, у якій останні мають визнаватися найвищою соціальною цінністю; 2) суперечить завданням та основним засадам (принципам) кримінального провадження, у результаті чого нівелює довіру громадян до органів досудового розслідування та суду; 3) здійснює негативний вплив на правосвідомість та правову культуру суспільства; призводить до деформації професійної правосвідомості у формі правового нігілізму (ігнорування закону); 4) викликає ризик штучного збільшення показників розкриття кримінальних правопорушень і притягнення до кримінальної відповідальності завідомо невинних осіб [1, с. 4].

Далі фрагментарно про релевантний американський досвід у частині кримінально-правової протидії незаконним провокаційним практикам.

В англійському кримінальному праві провокація до вчинення злочину не визнається способом захисту за звинуваченням у вчиненні злочину, проте зобов'язує суддю припинити розгляд справи з огляду на можливе зловживання процесом або ж виключити докази, отримані внаслідок провокації [2, с. 14].

В Об'єднаному Королівстві спеціально створена Комісія з питань повноважень поліції в 1928 р. визначала агента-провокатора як особу, яка підбурила іншу особу до вчинення очевидного порушення закону, яке в іншому випадку не було би вчинено, а потім повідомляє іншим про вчинення такою особою відповідного правопорушення. Крім цього положення в англійському праві відсутнє чітке визначення провокації. Видається, проте, що основними елементами тут є дії або слова, складові акту підбурювання до вчинення правопорушення, з наступним повідомленням відповідної інформації правоохоронним органам. Зокрема, сам факт того, що підзахисний не вчинив би правопорушення, якщо б не діяльність співробітника поліції, який діє під прикриттям, або

інформатора, який діє за вказівками поліції, за англійським правом не утворює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності [3].

Наразі в Англії збирання поліцією розвідувальної інформації (intelligence-led) здійснюється в різних негласних формах, закріплених в Акті про поліцію і доказів у кримінальних справах (Police and Criminal Evidence Act 1984). За змістом ст. 78 Закону суд має дискреційні повноваження на виключення доказів, отриманих секретним агентом, якщо підсудний не вчинив би злочин без провокації з боку поліції [4]. Водночас згадана норма не змінила основне прецедентне правило судочинства, а саме: провокація злочину не є підставою для захисту. Відповідно, та обставина, що докази в цьому випадку були отримані шляхом активного спонукання до вчинення злочину, сама по собі не вимагає їх виключення з кримінального процесу [5]. Це прецедентне правило суперечить вітчизняному підходу: здобуті в спосіб провокації речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні (ч. 3 ст. 271 КК).

Окремі положення щодо негласного збирання поліцією розвідувальної інформації передбачені також в Акті про повноваження слідчих органів (англ. – Regulation of Investigator Powers Act 2000). Зокрема порядок здійснення оперативного спостереження і секретних розвідувальних заходів регламентується розділом II «Спостереження та джерела таємної розвідувальної діяльності» цього Акта (англ. – «Surveillance and Covert Human Intelligence Sources») [6].

Варто додати, що в окремих ситуаціях правоохоронні органи вдаються до тактики, яка по суті межує з провокацією – ідеться про приховані, зазвичай поєднані з введенням в оману, поліцейські операції під символічними назвами «укуси» (англ. – stings) та «манна небесна» (англ. – manna from heaven). У разі звернення до відповідних тактик поліція, наприклад, створює фіктивні магазини з купівлі-продажу ювелірних виробів, автомобілів та ін., прагнучи в такий спосіб припинити збут краденого майна. У цій ситуації поліція не порушує меж правомірності поведінки – навпаки, правоохоронці використовують тактику обману з метою виявлення злочинної мережі збуту майна, завідомо придбаного злочинним шляхом [7, с. 262–263].

Тут спостерігаємо схожість англійського та вітчизняного підходів до визначення змісту протиправної поведінки у вигляді провокації підкупу: у ч. 1 ст. 370 КК також згадується про підбурення (хоча, як аргументовано в цій роботі, провокацію та підбурення не варто ототожнювати), а в ч. 2 ст. 370 КК згадується про службову особу правоохоронних органів як спеціального суб'єкта злочину.

Список використаних джерел

1. Аббасова Д.Л. Провокація кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину: етико-правовий аспект. Актуальні проблеми держави і права. 2021. № 90. С. 3–10.

2. Додонов В.Н. Провокация преступления с позиций современного уголовного права. Вестник Академии Генеральной прокуратуры РФ. 2008. № 3. С. 13–16.

3. Shannon vs. United Kingdom, no. 67537/01, ECHR 2004.

4. Police and Criminal Evidence Act 1984. URL: [http://www.legislation.gov.uk/all?title=Police%20and%20Criminal%20Evidence%20Act%](http://www.legislation.gov.uk/all?title=Police%20and%20Criminal%20Evidence%20Act%20).

5. «Regina v. Looseley» [2001]. UKHL 53. Lord Nicholls.

6. Regulation of Investigatory Powers Act 2000. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/23/part/II>.

7. Ashworth A., Redmayne M. The Criminal Process. 3rd ed. Oxford, 2005. 522 p.

Вороніжський Ярослав Володимирович,
здобувач ступеня доктора філософії кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, старший детектив
Національного антикорупційного бюро
України

**ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ,
ЩОДО ЯКИХ НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО
УКРАЇНИ ЗДІЙСНЮЄ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
З ПРИВОДУ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ,
І ЗБІР ДОКАЗІВ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБГРУНТОВАНИМИ
АКТИВІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ**

Процедура визнання активів необгрунтованими та стягнення їх в дохід держави є додатковою до заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються за вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

В історичному розрізі первинно встановлено кримінальну відповідальність за «незаконне збагачення», у подальшому запроваджено механізм визнання активів необгрунтованими та стягнення їх в дохід держави, так звану «цивільну» або «розширену» конфіскацію.

1936 році вперше виникла необхідність криміналізації незаконного збагачення, коли конгресмен Аргентини Родольфо Коромінас Сегура зіткнувся з однією державною посадовою особою, яка під час поїздки до Буенос-Айреса хизувалась здобутими активами. Коромінас Сегура вважав, що чиновник не міг мати такі активи тільки за рахунок законних джерел доходів. Незабаром після цього Коромінас Сегура вніс законопроект, що криміналізував «державних чиновників, які отримують багатство, не маючи можливості довести його законне джерело», проте вказаний законопроект не був підтриманий парламентом Аргентини.